Neke odrednice slaganja životnih vrijednosti studenata i njihovih roditelja u Hrvatskoj

Bilić, Lovro

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:778030

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski Studiji

Lovro Bilić

Neke odrednice slaganja životnih vrijednosti studenata i njihovih roditelja u Hrvatskoj

Diplomski rad

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski Studiji
Odsjek za psihologiju

Lovro Bilić

Neke odrednice slaganja životnih vrijednosti studenata i njihovih roditelja u Hrvatskoj

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Eva Anđela Delale

Zagreb, 2019.

Sažetak

Povezanost vrijednosti roditelja i njihove djece studentske dobi u Hrvatskoj relativno je neistraženo područje, naročito kada se u obzir uzme stil identiteta studenta. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi povezanost motivacijskih vrijednosti roditelja i djeteta studentske dobi, kao i povezanost stila identiteta i vrijednosti studenata. U istraživanju je sudjelovalo 67 studenata i njihovih roditelja, a u konačnoj analizi 54 studentice, 54 majke i 52 oca. Korištena je skala Upitnik portretnih vrijednosti 40 (Portrait Value Questionnaire 40) kako bi se mjerila izraženost deset vrijednosti roditelja i studenata te Inventar stila identiteta 5 (Identity Style Inventory 5) kako bi se mjerio stil identiteta studenata. Utvrđene su statistički značajne srednje povezanosti vrijednosti tradicije, univerzalizma, nezavisnosti i moći između majki i studentica te značajne srednje povezanosti vrijednosti tradicije, univerzalizma, hedonizma, postignuća i dobrohotnosti između očeva i studentica. Nadalje, utvrđena je značajna negativna povezanost difuzno-izbjegavajućeg stila identiteta studentica sa vrijednosti nezavisnosti i pozitivna povezanost sa vrijednosti moći; pozitivna povezanost između informirajućeg stila identiteta studentica i vrijednosti nezavisnosti i univerzalizma; pozitivna korelacija normativnog identiteta stila studentica identiteta sa sigurnosti, konformizmom i tradicijom te negativna povezanost vrijednosti poticaja s normativnim stilom. Sličnosti u određenim vrijednostima roditelja i studentica upućuju na postojanje međugeneracijskog prijenosa vrijednosti s roditelja na dijete, pri čemu se dijelom razlikuju motivacijske vrijednosti majki i očeva povezane s vrijednostima studentica.

Abstract

Congruence of values between parents and their college aged children is still a relatively unexplored area in Croatia, especially when student's identity style is taken into account as well. The goals of this study were to determine the congruence of values between parents and their college student aged children, as well as determining the correlation between students' identity stiles and values. The participants of this study were 67 students and their parents, of which 54 students, 54 mothers and 52 fathers were included in the final analysis. The study used the Portrait Value Questionnaire 40 to measure the importance of the ten basic life values of parents and students, as well as the Identity Style Inventory -5 scale to measure the identity stile of students. The results showed a significant moderate positive correlation of the mother-student relation on the values of tradition, universalism and self-direction as well as a significant moderate positive correlation of the father-student relation on the values of tradition, universalism, hedonism, achievement and benevolence. Furthermore, a significant negative correlation between the diffuse-avoidant identity style of students and the value of self-direction of students was discovered, as well as a significant positive correlation between diffuse-avoidant

identity style and the value of power; significant positive correlations between the informational identity style of students and the values of self-direction and universalism and significant positive correlations between the normative identity style of students and the values of security, conformity and tradition, as well as a significant negative correlation between the normative identity style and the value of stimulation. Similarities in certain values of parents and students indicate the existence of intergenerational transfer of values between parents and children, whereby the motivational values of mothers and fathers are partially different from the values of students.

Sadržaj

Uvod 1
Vrijednosti 1
Identitet 5
Prijenos vrijednosti 8
Cilj i Problemi 9
Metoda 10
Sudionici 10
Instrument 11
Postupak 12
Rezultat 13
Rasprava 17
Prednosti i ograničenja istraživanja 22
Prijedlozi za buduća istraživanja 23
Zaključak 25
Popis literature 26

Uvod

Vrijednosti su jedna od najstarijih tema koje se istražuju u psihologiji (Kluckhohn, 1951; prema Schwartz i Blisky, 1987). Naime, prema Kluckhohnu, svi se ljudi ili grupe ljudi s vremena na vrijeme identificiraju sa svojim vrijednostima. U tom smislu, vrijednosti su koncepti poželjnih načina na koji ljudi djeluju i procjenjuju događaje. Iz tog razloga, zadatak je roditelja da pomažu djetetu u formiranju njegovih vrijednosti (Družinec, 2016). Prema Eriksonu (1968, prema Knafo i Schwartz 2004) stvaranje stabilnog i zrelog sustava vrijednosti bitan je dio adolescencije. Tijekom adolescencije, mladi istražuju i preispituju vrijednosti koje su im dane kao djeci, dok roditelji pokušavaju usmjeravati na izbor socijalno i moralno poželjnih ponašanja. Među tim procesima, važan je i koncept identiteta. Naime, Knafo i Schwartz (2004) su pokazali kako stanje identiteta utječe na vrijednosti koje će adolescent prihvatiti kao svoje. Svrha ovog istraživanja jest istražiti povezanost vrijednosti roditelja i njihove djece u studentskoj dobi, kao i povezanost stila identiteta istih adolescenata s njihovim vrijednostima te vrijednostima njihovih roditelja.

Vrijednosti

Schwartz (1994) nudi definiciju vrijednosti opisujući je iz pet aspekata. Prvi aspekt opisuje vrijednost iz perspektive vjerovanja, odnosno da je osoba uvjerena da je vjerovanje istinito, bez obzira na stvarno stanje. Drugi aspekt odnosi se na to da vrijednosti određuju poželjne ciljeve ponašanja. Treći je da vrijednosti nadilaze specifične situacije te određuju ponašanje ili ciljeve ponašanja u širem pojmu. Nadalje, vrijednosti usmjeravaju odabir i evaluaciju ponašanja, događaja i ljudi općenito. Posljednja faceta govori kako vrijednosti imaju različit poredak važnosti ovisno o osobi, to jest, svaka osoba može za sebe rangirati po važnosti svoj sustav vrijednosti. Sve u svemu, vrijednosti se općenito definiraju kao vjerovanja koja nadilaze individualne situacije te određuju ciljeve ponašanja i vode evaluaciju ponašanja, događaja i ljudi i mogu se, ovisno o osobi i njezinom sustavu vrijednosti, rangirati po važnosti (Schwartz i Bilsky 1987, Schwartz 1994, Ferić 2007). No, prema Schwartz i Bilsky (1987) i kasnije Schwartz (1992 i 1994) ova je definicija samo formalna definicija vrijednosti kao pojma i ne govori ništa značajno o sadržaju istih. Schwartz i Bilsky (1987) stoga predlažu drugu, jednostavniju definiciju vrijednosti. Predlažu da su vrijednosti kognitivne reprezentacije triju univerzalnih ljudskih potreba: bioloških potreba, socijalnih potreba na individualnoj razini te

socijalnih potreba i zahtjeva na grupnoj razini. Budući modeli koji će ovaj rad opisati temelje se na univerzalnosti ovih potreba za svakog pojedinca te potrebe istih da ih prepoznaje, o njima razmišlja i planira odgovorna rješenja na njih.

Prva teorijska i operativna obrada koncepta vrijednosti potječe iz radova Rokeachea (1973, prema Ferić 2007). Prema tom autoru, broj vrijednosti koji osoba posjeduje je malen te svi pojedinci posjeduju vrijednosti u nekoj razini. Nadalje, razlike između tih pojedinaca javljaju se u relativnoj važnosti vrijednosti među istim. Izvori vrijednosti prema Rokeacheu su ličnost pojedinca i socijalna sredina u kojoj se pojedinac nalazu te njeni zahtjevi. Međusobnom interakcijom tih izvora vrijednosti nastaju hijerarhije vrijednosnih prioriteta zvane vrijednosnim sustavima. Rokeache je vrijednosti podijelio na dva tipa: instrumentalne i terminalne. Instrumentalne vrijednosti se odnose na vrijednosti koje definiraju poželjna ili idealizirana ponašanja. Terminalne vrijednosti se odnose na one vrijednosti koje definiraju krajnja moguća stanja. Model vrijednosti kojeg su razvili Schwartz i Bilsky 1987. godine proizlazi iz definicije o vrijednostima navedene u radu kao kognitivnim reprezentacijama te iz želje da stvore model koji ima teorijsku i praktičnu vrijednost, kao i međukulturalnu univerzalnost. Vodeći se navedenim postavkama, kao i Rokeachevim modelom (1973, prema Ferić 2007), Schwartz i Bilsky (1987) postavljaju model koji životne vrijednosti ljudi opisuje kroz sedam motivacijskih domena: domena uživanja (vrijednosti poput ugodnog života, sreće i sl.), domena sigurnosti (vrijednosti poput osobne sigurnosti, obiteljske sigurnosti, nacionalne sigurnosti), domena uspjeha (vrijednosti poput ambicije, bivanja prepoznatog u grupi), domena samoodređenja (vrijednosti poput autonomije, samodovoljnost, nezavisnost razmišljanja), restriktivno-konformna domena (vrijednosti poput poslušnosti, pristojnosti i samokontrole), prosocijalna domena (vrijednosti poput jednakosti, pomoći drugome), domena socijalne moći (vrijednosti nisu definirane, Schwartz i Bilsky 1987) i domena zrelosti (vrijednosti poput mudrosti, samoaktualizacije i tolerancije). Schwartz (1992) razvija model i navodi kako postoji deset motivacijskih tipova vrijednosti koji su sadržajno određeni ciljevima i specifičnim vrijednostima. Tih deset tipova su: moć, postignuće, hedonizam, nezavisnost, univerzalizam, tradicija, konformizam i sigurnost (slika 1) . U okviru ove teorije određeni tipovi vrijednosti dijele isti motivacijski cilj; primjerice vrijednosti tradicija i konformizam dijele cilj podređivanja ega društveno određenim očekivanjima. Nadalje, model govori kako, iako se tipovi vrijednosti razlikuju, na osnovnoj razini, vrijednosti formiraju kontinuum sličnih i povezanih vrijednosti. Nadalje, model obuhvaća

vrijednosti višeg reda koje proizlaze iz vrijednosti navedenih u modelu: vlastito odricanje (određeno univerzalizmom i dobrohotnošću), zadržavanje tradicionalnih odnosa (određeno konformizmom, tradicijom i sigurnošću), vlastiti probitak (određen hedonizmom, dostignućem i moći) i otvorenost za promjene (određena hedonizmom i nezavisnošću.). Konačno, Schwartz (1992) naglašava kako se prema kompatibilnim obilježjima može razlikovati sljedeće parove motivacijskih tipova vrijednosti: moć i postignuće (naglašavaju društvenu nadmoć i ugled), postignuće i hedonizam (skrb o samome sebi), hedonizam i poticaj (naglašavaju želju za emocionalno ugodnim uzbuđenjem), poticaj i nezavisnost (motivacija za savladavanjem novih znanja i vještina te otvorenost promjenama), nezavisnost i univerzalizam (pouzdanje u vlastite prosudbe te prilagođenost različitosti postojanja), univerzalizam i dobrohotnost (nadilaženje sebičnih interesa), tradicija i konformizam (naglašavaju samoograničavanje i pokoravanje), konformizam i sigurnost (zaštita poretka i usklađenost društvenih odnosa) te sigurnost i moć (naglašavaju izbjegavanje i nadilaženje prijetnji i nesigurnosti).

Slika 1. Strukturalni odnosi između 10 motivacijskih tipova vrijednosti (Schwartz 1992, prema Ferić 2007)

Empirijski gledano, Schwartzov model vrijednosti potvrđen je u 95% uzoraka na kojima je primijenjen (Schwartz i sur., 2001). Rezultati istraživanja u, 5% uzoraka na kojima model nije potvrđen bili su iz nerazvijenih i ruralnih krajeva, posebice Afrike. Iz tog razloga Schwartz i suradnici razvili su novu metodu mjerenja vrijednosti. Inicijalno, Schwartzov se model ispitivao

pomoću Schwartzova upitnika vrijednosti[1] (SVS). Upitnik se sastoji od 57 čestica koje mjere vrijednosti na način da sudionik ocjenjuje koliko ga navedena čestica vodi u životu. Uspjeh SVS-a jest u tome što je potvrdio model vrijednosti u većini država. U Hrvatskoj je Schwartzov model vrijednosti potvrđen u istraživanju Ivane Ferić (2007) u kojem je korišten prijevod navedene skale. Odstupanja od modela prema Schwartzu i suradnicima (2001), javljaju u tome što se od sudionika očekuje da evaluirju apstraktne koncepte bez ikakvih specifičnih životnih situacija pomoću kojih se stavlja vrijednosti u kontekst. Stoga SVS ne uspijeva dokazati model vrijednosti na uzorcima iz nerazvijenih zemalja, gdje razmišljanje o vrijednostima nije često zbog težih životnih uvjeta i opterećenosti egzistencijom . Iz tog razloga je razvijen alternativni upitnik, *Upitnik portretnih vrijednosti*[2] (PVQ) kojem je svrha pojednostaviti proces evaluacije važnosti vrijednosti na način da svojim česticama opisuje jasne životne situacije imaginarne osobe koju sudionik evaluira. Na taj način sudionik implicitno evaluira svoj sustav vrijednosti. Schwartz i suradnici (2001) testirali su i potvrdili valjanost i pouzdanost ovako formiranog upitnika na brojnim uzorcima.

Prema različitim autorima, važnost istraživanja vrijednosti je mnogostruka. Primjerice, sam Schwartz (1994) navodi kako su vrijednosti valjani prediktori ponašanja i stavova. Bardi i Schwartz (2003) otkrivaju nekoliko važnih postavki u relaciji vrijednosti-ponašanje. Naime, vrijednosti poticaja i tradicije su visoko povezane s ponašanjima koja ih izražavaju; hedonizam, moć, univerzalizam i nezavisnost su osrednje povezani; a vrijednosti sigurnost, konformizam, dostignuće i dobrohotnost su tek blago povezani s ponašanjima koja ih izražavaju. Nadalje, otkriveno je kako se društvene norme mogu mijenjati i interferirati u relaciji vrijednost-ponašanje. Autori zaključuju kako vrijednosti itekako motiviraju ponašanje, ali društvene norme mogu mijenjati koje će ponašanje osoba izraziti. Wan i suradnici (2007) otkrili su jaku povezanost vrijednosti s kulturalnom identifikacijom. Navode kako različite vrijednosti imaju različitu percipiranu i stvarnu ulogu u stvaranju kulturalnog identiteta osobe. Većina vrijednosti ipak ima važnu ulogu u stvaranju kulturalnog identiteta. Iz svih tih razloga ovaj rad proučava vrijednosti na studentima, to jest mladima u kasnoj adolescenciji, te pokušava ustanoviti njihovu povezanost s identitetom mladih, i s vrijednostima njihovih roditelja. Specifični uzorak kasnih adolescenata nije često proučavan odvojeno od drugih uzoraka, a adolescencija je ključno doba

[1] Schwartz Value Survey
[2] Portrait Value Questionnaire

za formiranje identiteta (Erikson, 1968; prema Knafo i Schwartz 2004), stoga je u fokusu ovog istraživanja.

Identitet

Udruženje američkih psihologa[3] definira identitet kao svijest o sebi određen sklopom fizikalnih, psihičkih i međuljudskih karakteristika koje su barem djelomično individualne, to jest, osoba ne dijeli ni sa kim drugim te kao opseg pripadnosti i socijalnih uloga. Nadalje, identitetu kao osobnom konstruktu pripada smisao kontinuiteta koji proizlazi iz vjerovanja da sjećanja, ciljevi, vrijednosti i slično pripada samo dotičnoj osobi. Ovaj rad istražuje povezanost stila identiteta (o kojem će se kasnije govoriti) adolescenta i njihovih vrijednosti.

Erikson (1963 prema Marcia 1966) je naveo kako ishod adolescencije ovisi o tome koliko uspješno adolescent ostvari svoj identitet te kako su dva ishoda krize identiteta koju svaka osoba iskusi u adolescenciji ostvareni ego-identitet i difuzija identiteta. U tom se periodu, prema Eriksonu, stvara opredjeljenje za vrijednosti i vjerovanja koje će osoba držati kao svoje tijekom života. Pokazalo se kako je Eriksonov model teško empirijski provjerljiv i nedostatan. Marcia (1966) je u svom radu izradio i provjeravao model identiteta koji se temelji na Eriksonovim pretpostavkama. Postavio je dvije ortogonalne varijable za koje je on smatrao da određuju identitet: kriza i opredjeljenje. Pod krizom se smatra koliko adolescent istražuje različite alternative svojim vrijednostima i vjerovanjima, a pod opredjeljenjem se smatra koliko adolescent živi svoje vrijednosti i vjerovanja. Iz tih dviju varijabli proizlaze četiri stanja identiteta: ostvareni identitet, zaključeni identitet, moratoriji i difuzni identitet (Lacković-Grgin, 2006). Ostvareni identitet obilježen je visokim opredjeljenjem nakon što je adolescent prošao krizu. Zaključeni identitet također je obilježen visokim opredjeljenjem, ali nije prošao krizu, to jest adolescent nije istraživao nikakve alternative. Moratorij jest obilježen visokim stanjem krize i istraživanja i malog opredjeljenja, ali sa svrhom pronalaženja vrijednosti za koje se adolescent želi opredijeliti. Konačno, difuzni identitet ima nisku razinu krize i opredjeljenja. Marcia (1966) je pokazao kako adolescenti s ostvarenim identitetom imaju najvišu razinu uspješnosti na

[3]American psychological association; APA

stresnim zadacima, dok se kod drugih stanja identiteta javljaju problemi, poput nerealističnih ciljeva, loših načina postavljanja ciljeva, podložnosti autoritetu i nezainteresiranosti. Lacković-Grgin (2006) navodi kako 44% srednjoškolaca se nalazi stanju difuznog identiteta, dok se 14% studenata nalazi u ovom stanju. Nasuprot tome, 26% srednjoškolaca nalazi se u stanju ostvarenog identiteta, dok se 63% studenata nalazi također u stanju ostvarenog identiteta.

Marcijev model je postao vrlo prihvaćen u krugu istraživanja identiteta, iako je s vremenom kritiziran kao preuzak i nedostatan. Daljnji razvoj modela potječe od strane Luyckx, Goossens, Soenens i Beyers (2006). Predlažu model koji integrira Marcijev model s modelima Bosme (1985, prema Luyckx, i sur., 2006) i Meeusa (1996, prema Luyckx i sur., 2006) koji navodi kako varijabla istraživanja (novo prihvaćeni naziv za facetu krize koju je postavio Marcia 1966.) služi ne samo za formaciju opredjeljenja kroz istraživanje alternativa, već i za održavanje istih kroz istraživanje njihovih dubina. Nadalje, Bosma (1985, prema Luyckx i sur., 2006) se u sferi identiteta koncentrirao na način identifikacije adolescenta sa svojim izborom. Iz tih postavki Luyckx i sur. (2006) donose model identiteta koji se sastoji od četiri faktora: opredjeljenje, identifikacija s opredjeljenjem, istraživanje u dubinu i istraživanje u širinu. Faktor opredijeljena se poklapa s već postojećim faktorom Marcijeva modela. Identifikacija s opredjeljenjem nastala je kao rezultat faktorske analize (Bosma 1985, prema, Luyckx i sur., 2006). Prema Bosmi, opredjeljenje samo po sebi ne implicira da je adolescent ugradio svoj izbor u svoj sustav identiteta. Opredjeljenje pridonosi identitetu tek nakon što je adolescent potvrdio da je taj izbor valjan i dobar za njega, to jest, kada se identificira s opredjeljenjem. S druge strane, faktor istraživanja je podijeljen na faktore istraživanja u širinu i istraživanja u dubinu. Istraživanje u širinu se djelomično poklapa s faktorom krize koji je postavio Marcia (1966). Spomenuti faktor se odnosi na istraživanje alternativa za koje bi se adolescent mogao opredijeliti. Istraživanje u dubinu se odnosi na istraživanje vlastitog opredjeljenja. Ova dva faktora predlažu kako je stvaranje identiteta iterativni postupak gdje se alternative djelom preispituju, a djelom istražuju u dubine.

Daljnji razvoj modela dolazi od strane Luyckx i suradnika (2008) gdje se dublje razmatra proces istraživanja i stanje moratorija. Naime, pokazalo se da je moratorij povezan s otvorenosti i znatiželjom, ali i sa anksioznošću i depresijom. Iz tog razloga, Luyckx i suradnici (2008) predlažu novu dimenziju faktora istraživanja, takozvano ruminirajuće istraživanje. U istraživanju

koje je provedeno da se dokaže, potvrđeno je njegovo postojanje i njegova povezanost s negativnim aspektima formiranja identiteta. Nadalje, Lucykx i suradnici (2008) predlažu dva nova stanja identiteta: ruminativni moratoriji te rastavljanje difuznog identiteta na bezbrižni difuzni i difuzno difuzni identitet. Ruminativni moratoriji karakterizira nisko stvaranje i identifikacija s opredjeljenjem, visoko istraživanje u širinu i ruminirajuće istraživanje i osrednje istraživanje u dubinu. Bezbrižna difuzija je obilježena niskim razinama svih faktora stvaranja identiteta, dok difuzna difuzija ima visoku razinu ruminirajućeg istraživanja.

Jedno od bitnih pitanja koja se postavlja kod istraživanja konstrukta identiteta, jest utjecaj okoline, posebice roditelja i vršnjaka. Naime, formacija se identiteta ne događa u vakuumu, već u stvarnosti gdje su adolescenti u stalnoj interakciji s drugima. Meeus, Oosterwegel i Vollbergh (2002) navode kako postoje istraživanja između roditeljske privrženosti i razvoja identiteta, no rezultati spomenutih istraživanja su kontradiktorni: određen broj istraživanja pokazuju pozitivnu povezanost između privrženosti i identiteta (primjerice Anderson i Fleming, 1996; prema Meeus, Oosterwegel i Vollbergh, 2002). Druga istraživanja nisu pronašla nikakvu povezanost tih konstrukata (primjerice Quintana i Lapsley, 1987; prema Meeus, Oosterwegel i Vollbergh 2002). Nadalje, privrženost prema vršnjacima je pokazala pozitivnu povezanost sa zdravom izgradnjom identiteta u istraživanju Helsena i suradnika (1999, prema Meeus, Oosterwegel i Vollbergh 2002). Iz tog razloga Meeus, Oosterwegel i Vollbergh (2002) su ispitali dvije hipoteze koje govore o načinu na koje privrženost prema roditeljima i prema vršnjacima djeluje na identitet. Prva hipoteza navodi kako su utjecaji roditelja i vršnjaka situacijski, to jest, djeluju u različitim situacijama različito. Prema toj hipotezi, roditeljski utjecaj prevladava u odlukama vezanih za budućnost (primjerice koju školu upisati), dok za odluke vezane za sadašnjost veću ulogu ima vršnjački utjecaj. Druga hipoteza navodi kako vršnjačke interakcije proizlazi iz modela roditeljskih interakcija koji su adolescenti naučili. Iz te postavke proizlazi kako odluke za identitet proizlaze na jednak način iz modela usvojenih od roditelja te iz vršnjačkih interakcija. Istraživanje koje su proveli Meeus, Oosterwegel i Vollbergh (2002) daje prednost prvoj hipotezi, pošto su dokazi za njenu valjanost brojniji. Nadalje, istraživanje je pokazalo postojanje povezanosti između roditeljskog i vršnjačkog utjecaja na komunikaciju i faktor istraživanja kod identiteta.

Prijenos vrijednosti

Prijenos vrijednosti, ili transfer vrijednosti, odnosi se na proces socijalizacije po kojem roditelji izgrađuju moralne, društvene i kulturne vrijednosti svoje djece (Družinec, 2016). Pod ovim se procesom podrazumijeva transfer onih vrijednosti koje roditelj drži, ili smatra važnima, za svoju djecu. U ovom će se djelu rada razmatrati koliko točno djeca percipiraju roditeljske vrijednosti, koliko ih prihvaćaju te neke faktore koji djeluju na taj proces.

Prvo pitanje koje se postavlja jest koliko točno adolescenti percipiraju vrijednosti roditelja te koji faktori djeluju na tu točnost. Istraživanja su pokazala kako je točnost percepcija vrijednosti roditelja važna u procesu stvaranja vrijednosti sličnih roditelja kod djece (Smith, 1982, prema Knafo i Schwartz, 2003). Knafo i Schwartz (2003) navode kako je daljnji problem taj što većina radova ne razlikuju faktore koji djeluju na percepciju od faktora koji utječu na prihvaćanje vrijednosti. Pri donošenju točnih zaključaka adolescenata o vrijednostima njihovih roditelja, bitna su tri procesa: dostupnost roditeljskih poruka, razumljivost roditeljskih poruka i motivacija adolescenta da obradi navedene poruke. Daljnji procesi, prema Knafo i Schwartz (2003) su indikatori suglasnosti oko vrijednosti u obitelji i stilovi roditeljstva. Indikatori suglasnosti uključuju konflikt vrijednosti između roditelja i djeteta, stvarnu razinu slaganja vrijednosti adolescenta s roditeljima te percipiranu razinu slaganja vrijednosti adolescenta s roditeljima. Roditeljski stil se odnosi na razinu topline koju roditelji pružaju i kontrole koju zahtijevaju. U samom istraživanju, Knafo i Schwartz (2003) su adolescente tražili da navedu vrijednosti koje, prema njihovom mišljenju, roditelji žele da oni usvoje, a roditelje da navedu vrijednosti koje žele prenijeti. Istraživanje je pokazalo kako je točnost percipiranja vrijednosti pozitivno korelirala sa stvarnim i percipiranim slaganjem roditelja sa vrijednostima adolescenta i sa percipiranom roditeljskom toplinom i suosjećanjem. Također se pokazalo kako je točnost negativno povezana sa percipiranim konfliktom vrijednosti te sa nezainteresiranim i autoritarnim roditeljstvom. Rodne razlike u procesu percepcije vrijednosti nisu utvrđene u ovom istraživanju.

Albert i Fering (2012) navode kako je jedan od važnih faktora prijenosa vrijednosti kvaliteta emocionalnih odnosa između roditelja i djeteta. Rezultat njihovog istraživanja pokazuje kako viša privrženost i bliskost s roditeljem je povezana s višom razinom točnosti percepcije

vrijednosti kao i višom razinom povezanosti vrijednosti između roditelja i djeteta. Suprotno tome, niska privrženost i bliskost s roditeljima je povezana sa nižom točnosti percepcije vrijednosti i s nižom povezanosti vrijednosti između roditelja i djeteta.

U svom istraživanju, Tam i suradnici (2012) navode kako roditelji uz svoje vrijednosti žele i prenijeti vrijednosti koje percipiraju kao važne u društvu koje se nalaze. Nadalje, istraživači navode kako korištenje percipiranih normi od strane roditelja je pod utjecajem društvenog konteksta u kojem obitelj živi i ličnosti roditelja. Istraživanje Tam i suradinka (2012) pokazuje kako vrijednosti koje roditelji percipiraju kao društveno važne su, barem djelom, internalizirane od strane njihove djece.

Cilj i problemi

Cilj istraživanja bio je ispitati povezanosti izraženosti motivacijskih vrijednosti studentica i njihovih roditelja. Također je cilj ispitati povezanost izraženosti stila identiteta studentica s vlastitim vrijednostima, kao i s vrijednostima njihovih majki i očeva. Sukladno tome, u istraživanju su postavljeni sljedeći problemi:

1.) Utvrditi povezanosti motivacijskih vrijednosti nezavisnosti, poticaja, hedonizma, postignuća, moći, sigurnosti, konformizma, tradicije, dobrohotnosti i univerzalizma između studentica i njihovih roditelja.

   H1: Očekuje se značajna povezanost motivacijskih vrijednosti između roditelja i studentica.

2.) Utvrditi povezanost izraženosti stila identiteta (difuzno-izbjegavajućeg, infromirajućeg i normativnog) studentica sa vrijednostima studentica.

   H2: Očekuje se povezanost difuzno-izbjegavajućeg stila identiteta sa vrijednostima moći i nezavisnosti; povezanost informirajućeg stila identiteta s vrijednostima nezavisnosti i univerzalizma te povezanost normativnog stila identiteta s vrijednostima sigurnosti, konformizma i hedonizma.

3.) Utvrditi povezanost izraženosti navedenih stilova identiteta s vrijednostima njihovih majki i očeva.

H3: Očekuje se da nema povezanosti stilova identiteta s motivacijskim vrijednostima majki i očeva.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 67 studenata i studentica, polaznika Hrvatskih studija, Učiteljskog fakulteta i Fakulteta elektrotehnike i računarstva u dobi od druge godine studija do pete godine studija te njihovi roditelji. Uzorak je obuhvaćao 12 studenata, koji su radi utvrđenih rodnih razlika u istraživanjima roditeljstva, vrijednosti i identiteta isključeni iz analize. Također je iz analize isključena jedina studentica s Učiteljskog fakulteta. Konačan uzorak se sastoji od 54 studentice Hrvatskih studija, te 54 majki i 52 očeva. Od navedenog broja studentica, 30 ih pohađa drugu godinu studija, 15 četvrtu i devet petu godinu studija. Zajedno s roditeljima živi 31 studentica, dok ostale žive samostalno ili s jednim roditeljem.

Dob majki kretala se u rasponu od 43 do 65 godina, a očeva od 42 do 67 godina. S obzirom na partnerski status, 51 par je u braku, jedan je razveden, a dvije majke su izjavile da su udovice. Što se tiče obrazovanja, 28 majki je završilo srednju školu, 22 fakultet ili višu školu te četiri poslijediplomski studij. Jedan otac nije završio osnovnu školu, 25 ih je završilo srednju školu, 20 fakultet ili višu školu te šestorica je završilo poslijediplomski studij. Broj djece u obitelji se kretao od jednog do pet djeteta. Socioekonomski gledano, 18 obitelji je procijenilo svoj status kao iznad prosjeka, 32 kao prosječan, tri kao ispod prosječan i jedna kao daleko ispod prosjeka.

Instrumenti

Inventar stila identiteta 5 (*Identity Style Inventory 5, ISI-5,* Berzonsky i sur.; 2013) sastoji se od tri podljestvice, koje označavaju tri stila identiteta: difuzno-izbjegavajući, informirajući i normativni stil identiteta. Upitnik se sastoji od ukupno 27 čestica. Čestice su skale Likertovog tipa s rasponom od 1 do 5, gdje sudionik ocjenjuje koliko ga određena tvrdnja opisuje pri čemu 1 označava "uopće ne", 3 "djelomično" te 5 "izrazito". Viši rezultat na određenoj podljestvici označava višu izraženost stila identiteta kojoj ta podljestvica pripada. Svakoj podljestvici pripada devet čestica. Teorijski raspon za svaku podljestvicu kreće se od 1 do 5. Rezultat se formira kao prosjek rezultata na česticama određene podljestvice. Dominantni stil identiteta je stil s najvišim prosjekom kod sudionika. Za potrebe ovog istraživanja skala je prevedena s Engleskog jezika na Hrvatski metodom dvostrukog prevođenja (eng. *back-translation*). U prijevodu je sudjelovala profesorica engleskog jezika, a u istraživanje su uzeti prijevodi čestica za koje se odabrana ekspertna osoba složila da najbolje odgovaraju engleskoj verziji. Pouzdanost se je osrednja i ima vrijednost Cronbach α od 0,80 za difuzno-izbjegavajući stil, 0,67 za informirajući stil te 0,69 za informirajući stil identiteta. Faktorska struktura odgovara očekivanoj.

Upitnik portretnih vrijednosti 40 (Portrait Value Questionnaire 40, PVQ 40, Schwartz i sur., 2001) obuhvaća 10 podljestvica, svaka vezana za jednu od vrijednosti koju upitnik mjeri: nezavisnost, poticaj, hedonizam, postignuće, moć, sigurnost, konformizam, tradicija, dobrohotnost i univerzalizam. Upitnik se sastoji od ukupno 40 čestica likertovog tipa s rasponom od 1 do 6. Sudionik procjenjuje na svakoj čestici koliko osoba u tvrdnji sliči njoj\njemu, pri čemu 1 označava "uopće mi nije slična", 2 označava "nije mi slična", 3 označava "pomalo mi je slična", 4 označava "donekle mi je slična", 5 označava "slična mi je" te 6 označava "vrlo mi je slična". Viši rezultat na skali određenoj podljestvici ukazuje da je sudioniku vrijednost vezana za podljestvicu važnija. Podljestvice obuhvaćaju različiti broj čestica u upitniku: po tri podljestvicama poticaja, hedonizma i moći; po četiri podljestvicama nezavisnosti, postignuća, konformizma, tradicije i dobrohotnosti; pet čestica podljestvici sigurnosti i šest čestica podljestvici univerzalizma. Teorijski raspon za sve podljestvice je od 1 do 6. Rezultat na podljestvicama se formira kao prosjek pripadajućih čestica. Skala je prevedena na Hrvatski od strane Ivane Ferić (Ferić, 2007). Prema Ferić (2007) koeficijent pouzdanosti Cronbach alfa se

kreće od 0,58 do 0,83. Utvrđena je dobra konvergentna i diskriminantna valjanost podljestvica 10 motivacijskih tipova.

Postupak

Podaci su prikupljani tijekom akademske godine 2017/2018 te 2018/2019 na Hrvatskim studijima te na FER-u. Prije provođenja istraživanja traženo je dopuštenje provedbe istraživanja kod profesora koji drži predavanje na kojem bi istraživanje bilo provedeno. Istraživač je objasnio cilj i svrhu istraživanja na licu mjesta. Studenti koji su pristali na sudjelovanje u istraživanju dobili su paket upitnika koji se sastojao od upitnika za njih same koji su ispunjavali na licu mjesta, te par upitnika u koverti na kojima je pisala njihova pripadajuća šifra, koje je trebalo donijeti roditeljima. Studenti su bili zamoljeni da prepišu šifru koja se nalazila na kuverti na vlastite upitnike kako bi se moglo uparivati upitnike u kasnijim analizama. Istraživanje je bilo dobrovoljno i anonimno, a šifre su se koristile samo u svrhu uparivanja podataka. Upitnik je imao informirani pristanak s verzijom za studente i roditelje. Studenti su vraćali upitnike roditelja dajući ih na portu zgrade fakulteta ili predajući ih profesorima na čijim su predavanjima ispunjavali upitnik. Postotak vraćenih upitnika kretao se oko 40%

Rezultati

U tablici 1 navedeni su deskriptivni podaci za skalu vrijednosti ovog istraživanja.

Tablica 1 Deskriptivna statistika za skalu vrijednosti (N=54 za majku, N=52 za oca)

Vrijednosti	Studentice			Majka			Otac		
	M Sd	Min Max	K-S	M Sd	Min Max	K-S	M Sd	Min Max	K-S
Nezavisnost	4,8 0,80	2,5 6,0	1,50*	4,5 0,86	1,8 6,0	0,86	4,5 0,83	2,3 6,0	0,82
Poticaj	4,0 1,28	1,0 6,0	0,76	2,9 1,03	1,0 5,3	1,05	3,2 0,92	1,0 6,0	0,86
Hedonizam	4,4 0,99	2,0 6,0	0,88	3,3 1,07	1,0 5,7	1,04	3,7 1,27	1,0 6,0	0,73
Postignuće	4,1 0,87	1,8 5,8	0,96	3,6 1,00	4,5 5,3	1,14	3,5 1,06	1,5 6,0	0,58
Moć	2,7 0,81	1,3 4,7	1,02	3,3 0,89	1,3 5,3	1,04	2,7 1,03	1,3 5,7	1,28
Sigurnost	3,8 0,80	2,2 5,6	1,12	4,0 0,80	2,2 5,8	0,98	3,9 0,92	2,2 5,8	0,60
Konformizam	3,9 0,81	1,8 5,3	1,22	4,2 0,80	2,8 5,8	0,65	3,7 1,05	1,3 6,0	0,67
Tradicija	3,0 0,96	1,3 5,0	1,08	3,7 1,11	1,5 5,8	0,79	3,4 1,01	1,0 5,3	0,78
Dobrohotnost	5,0 0,80	2,0 6,0	1,14	4,8 0,76	2,8 6,0	1,05	4,2 0,80	2,5 6,0	0,70
Univerzalizam	4,8 0,64	3,0 5,8	0,80	4,9 0,73	3,2 6,0	1,12	4,5 0,85	2,7 6,0	0,64

*p<0,05; K-S: Komogorov-Smirnovljev test normalnosti distribucije

Na uzorku studentica visoko su izražene vrijednosti nezavisnosti, poticaja, hedonizma, postignuća, dobrohotnosti i univerzalizma. Sigurnost, konformizam i tradicija su srednje izraženi, dok je vrijednosti moći nisko izražena kod studentica. Kolmogornov-Smirnovljev testom utvrđeno je kako jedino distribucija nezavisnosti odstupa od normalne distribucije te je veći broj viših rezultata studentica u odnosu na očekivane normalnom raspodjelom. Kod majki su visoko izražene vrijednosti nezavisnosti, sigurnosti, konformizma, dobrohotnosti i univerzalizma. Srednje su izražene vrijednosti hedonizma, postignuća, moći i tradicije, a nisko je izražena vrijednost poticaja. Kolmogornov-Smirnovljev testom utvrđeno je kako su distribucije svih vrijednosti kod majke normalne. Na uzorku očeva vidi se visoka izraženost vrijednosti nezavisnosti, dobrohotnosti i univerzalizma. Srednje su izražene vrijednosti poticaja, hedonizma, postignuća, sigurnosti, konformizma i tradicije. Moć je kod očeva najmanje izražena vrijednost. Kolmogornov-Smirnovljev test ukazuje na normalnu distribuciju na svih deset vrijednosti.

Tablica 2. prikazuje deskriptivne podatke za stil identiteta prikupljenom na uzorku od 55 studentica.

Tablica 2. Deskriptivna statistika za stil identiteta (N=54)

Stil identiteta	M, Sd	Min Max	K-S
Difuzno-izbjegavajući	2,2 0,58	1,1 4,0	0,73
Informirajući	4,2 0,38	2,9 4,9	0,75
Normativni	2,3 0,52	1,0 3,6	0,90

*p<0,05; **p<0,01

Rezultati prikazani u tablici 2 upućuju na činjenicu da je dominantni stil identiteta kod studentica u uzorku informirajući. Informirajući stil identiteta podudara se sa Marcijevim stanjem ostvarenog identiteta (Berzonsky i sur., 2013). Ostali stilovi identiteta su znatno niže izraženi Kolmognornov-Smirnov test ukazuje kako su raspodjele sva tri stila identiteta na uzorku normalne. Za informirajući stil identiteta 80% sudionika je zaokružilo da ih tvrdnje izrazito (4 i

5) opisuju, a samo 20% je zaokružilo da ih tvrdnje djelomično opisuju. Za normativni stil identiteta je samo 9,1% sudionika zaokružilo da ih tvrdnje izrazito opisuje. Za difuzno-izbjegavajući stil identiteta dobiveni su isti rezultati od 9,1% zaokruženih tvrdnja koje izrazito opisuje sudionike.

Tablica 3. Povezanosti (Pearson r) studentica i majke ($r_{SM,}$ N=54) te studentica i oca ($r_{SO,}$ N=52) na skali vrijednosti

VRIJEDNOSTI	r_{SM}	r_{SO}
Nezavisnost	0,31*	0,18
Poticaj	0,12	0,19
Hedonizam	0,09	0,35*
Postignuće	0,25	0,29*
Moć	0,27*	0,23
Sigurnost	0,12	0,17
Konformizam	0,14	0,05
Tradicija	0,39**	0,30*
Dobrohotnost	0,08	0,41**
Univerzalizam	0,31*	0,29*

Kako bismo utvrdili stupanj povezanosti vrijednosti između studentica i roditelja utvrđene su Pearsonove korelacije. Tablica 3 prikazuje povezanosti izraženosti vrijednosti između studentica i njihovih majki te studentica i njihovih očeva. Izraženost vrijednosti na uzorcima studentica i roditelja u određenoj mjeri su slične. Utvrđena je srednja značajna povezanost između izraženosti vrijednosti nezavisnosti, tradicije i univerzalizma studentica i majke te nešto niža povezanost u izraženosti moći. Također je utvrđena srednja značajna povezanost vrijednosti hedonizma, postignuća, tradicije, dobrohotnosti i univerzalizma kod studentica i očeva. Kod ostalih dijada nije utvrđena značajna povezanost. Sve povezanosti

vrijednosti studentica i roditelja su pozitivne, što su izraženije vrijednosti kod studentica, izraženije su kod roditelja ili obrnuto.

Tablica 4. Povezanosti stila identiteta sa vrijednostima studentica i roditelja (N=54 za majku, N=52 za oca)

VRIJEDNOSTI	Korelacija stila identiteta i vrijednosti studentica			Korelacija stila identiteta i vrijednosti majki			Korelacija stila identiteta i vrijednosti očeva		
	dif-izb	info	norm	dif-izb	info	norm	dif-izb	info	norm
Nezavisnost	-0,34*	0,42**	-0,22	0,05	0,15	-0,28*	0,16	0,03	-0,20
Poticaj	0,08	0,20	-0,32*	0,08	0,16	-0,06	0,09	-0,11	-0,04
Hedonizam	0,14	0,24	0,02	0,01	0,13	-0,11	-0,01	0,09	-0,13
Postignuće	0,20	0,21	0,09	-0,03	0,08	0,22	0,21	-0,06	-0,05
Moć	0,35**	-0,14	0,18	0,05	0,15	0,10	0,08	-0,17	-0,13
Sigurnost	0,12	0,21	0,46**	-0,14	0,12	0,07	-0,05	0,07	0,14
Konformizam	-0,06	-0,02	0,43**	0,08	-0,17	0,10	-0,15	-0,02	-0,01
Tradicija	0,03	-0,23	0,41**	-0,26	-0,03	0,32*	-0,08	-0,13	0,19
Dobrohotnost	-0,13	0,24	-0,03	-0,09	0,16	-0,16	-0,01	0,07	-0,19
Univerzalizam	-0,03	0,29*	-0,01	-0,02	0,04	-0,26	0,01	0,09	-0,23

Legenda: *p<0,05; **p<0,01; dif-izb – difuzno- izbjegavajući stil, info -informirajući stil, norm-normativni stil

Tablica 4 prikazuje povezanost izraženosti stila identiteta studentica sa izražajnošću vrijednosti studentica i njihovih roditelja. Utvrđena je srednja negativna značajna korelacija

nezavisnosti sa izražajnošću difuzno-izbjegavajućeg stila identiteta te srednja pozitivna korelacija izraženosti istog stila identiteta sa vrijednosti moći. Nadalje, izraženost informirajućeg stila identiteta srednje pozitivno korelira sa izraženosti vrijednosti nezavisnosti te nešto niže sa univerzalizmom. Izraženost normativnog stila identiteta negativno srednje korelira sa izražajnošću poticaja te srednje pozitivno sa izraženosti sigurnosti, konformizma i tradicije. Normativni stil također korelira slabo negativno sa izraženosti nezavisnosti majke te srednje pozitivno sa majčinom izraženosti tradicije.

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti studentski stil identiteta, motivacijske vrijednosti studenata i njihovih roditelja te povezanosti između tih konstrukta. Analiza vrijednosti kod studentica pokazala je visoku izraženost vrijednosti nezavisnosti, poticaja, hedonizma, postignuća dobrohotnosti i univerzalizma, srednju izraženosti sigurnosti, konformizma i tradicije i nisku izraženost moći. Slični rezultati dobiveni su u uzorku Ferić (2007), s odstupanjem u izraženosti sigurnosti i hedonizma koje su manje izraženi u ovom uzorku studentica te vrijednosti sigurnosti koja je izraženija na uzorku Ferić (2007). Rezultati ovog uzorka, općenito gledano, u skladu s literaturom.

Gledano s perspektive vrijednosti više razine (Schwartz, 1992) i motivacijskog spektra vrijednosti (Schwartz, 2012), kod studentica ovog uzorka je visoko izraženo vlastito odricanje, koja se sastoji od vrijednosti dobrohotnosti i univerzalizma. Također, prema spomenutim rezultatima, može se zaključiti kako su studentice ovog uzorka visoko motivirane za poboljšanje drugih i odricanje od sebičnih interesa. Sljedeća vrijednost više razine koja je izražena na ovom uzorku jest otvorenost za promjene. Prema motivacijskim naglascima (Schwartz 2012), izraženo je oslanjanje na vlastite prosudbe, intrinzični interes za novosti i želja za afektivno ugodne pobude. Vrijednost višeg reda vlastitog probitka je manje izražena i s time motivacijski naglasci povezani s tom vrijednošću. Konačno, vrijednost višeg reda zadržavanja tradicionalnih odnosa je najniže izražena, što se moglo i očekivati obzirom na već dobivene rezultate stila identiteta, koji

je dominantno informirajući. Povezani motivacijski naglasci odanosti grupi, podređenosti sebe u korist grupnih očekivanja i očuvanja tradicije su nisko izraženi kod studentica.

Kod majki visoko su izražene vrijednosti nezavisnosti, sigurnosti, konformizma, dobrohotnosti i univerzalizma. Srednje su izražene vrijednosti hedonizma, postignuća, moći i tradicije, a nisko je izražena vrijednost poticaja. Takav rezultat samo je djelomično u skladu s literaturom. Schwartz (2012.) navodi kako je međukulturalno hijerarhija vrijednosti stabilna i može se koristiti kao bazna linija za usporedbu sa specifičnim uzorcima. Prema Schwartzu (2012.) prvo rangirana vrijednost jest dobrohotnost, a drugo rangirana univerzalizam. U ovom uzorku dobiveno je kako je univerzalizam prvo rangirana, a dobrohotnost drugo rangirana vrijednost po izraženosti. Nezavisnost je treće rangirana vrijednost na ovom uzorku, je u skladu s međukulturalnim rezultatima. Na četvrtom i petom mjestu su na ovom uzorku konformizam i sigurnost, što je slično, ali ne i isto kao u literaturi gdje je na četvrtom mjestu sigurnost, a na petom konformizam (Schwartz, 2012.). Tradicija se nalazi na šestom mjestu u odnosu na ostalih deset vrijednosti, što odstupa od osmog mjesta koje ima međukulturalno. Postignuće je na sedmom mjestu što se slaže s već dobivenim rezultatima. Moć i hedonizam imaju isti rang na ovom uzorku, što ne odgovara literaturi. Moć je međukulturalno gledano na zadnjem mjestu, a hedonizam na šestom. Poticaj je na ovom uzorku na devetom mjestu, a međukulturalno gledano jest na devetom mjestu.

Što se tiče očeva, pokazala se visoka izraženost vrijednosti nezavisnosti, dobrohotnosti i univerzalizma, srednja izraženost vrijednosti poticaja, hedonizma, postignuća, sigurnosti, konformizma i tradicije te nešto niža izraženost vrijednosti moći. Nezavisnost i univerzalizam dijele prvo mjesto kod očeva, dok je dobrohotnost na drugom mjestu. Sigurnost je na trećem mjestu po važnosti. Konformizam i hedonizam dijele četvrto mjesto po izraženosti. Postignuće je na petom mjestu po važnosti. Sljedeća je po važnosti vrijednost tradicije. Zatim na ovom uzorku slijedi vrijednost poticaja i na kraju vrijednost moći. Uzorci roditelja, iako ne potpuno, prate hijerarhiju vrijednosti postavljenu od strane Schwartza (2012.) otkrivenu na međukulturalnoj razini. Dobiveni rezultati potvrđuju hipoteze ovog rada.

Analiza stila identiteta studentica pokazala je kako je informirajući stil identiteta dominantan stil. Pokazuje najvišu srednju vrijednost, a individualna analiza pokazuje kako su gotovo sve studentice iskazivali najviše odgovore na česticama za informirajući stil identiteta.

Informirajući stil identiteta poklapa se s ostvarenim stanjem identiteta (Berzonsky i sur. 2013). Dobiveni rezultati u skladu su s literaturom. Pošto su sudionici ovog istraživanja bile studentice posljednjih godina studija, očekuje se da prevladavaju stanja identiteta visokog opredjeljenja (Meeus, Iedema, Helsen i Vollerbergh, 1999). Istraživači su u tom radu ustanovili kako stanja identiteta visokog opredjeljenja (ostvareni i zatvoreni identitet) rastu, a oni niskog opredjeljenja (moratorij i difuzni identitet) padaju u učestalostii. S druge strane, rad Kroger, Martinussen i Marcia (2010) pokazuje drugačije rezultate. Njihovo istraživanje otkrilo je kako zaključeni i difuzni identitet fluktuiraju u studentskom razdoblju. Fluktuacija identiteta se nažalost ne može otkriti u ovom istraživanju. ali vrijednosti drugih rezultata stila identiteta nešto mogu otkriti. Studenti su, prema Kroger, Martinussen i Marcia (2010) još u stanju razvoja identiteta, te su još uvijek djelomično u moratoriju. S druge strane, određen broj studenta je u stanju zaključenog identiteta. Također, veliki broj sudionika nije dostigao razinu ostvarenog identitet, već su u prijelaznim stanjima identiteta, što nije u skladu s podacima iz Lacković-Grgin (2006) gdje se pokazalo da je većina studentica dostigla stanje ostvarenog identitet. Razlog tome moguće je vezati za uzorak ovog istraživanja. Studentice psihologije svjesnije su razvoja svog identiteta te postoji mogućnost socijalno poželjnog odgovaranja na upitniku. Dobiveni rezultati izraženosti stila identiteta studentica potvrđuju hipoteze ovog rada.

Analiza korelacija pokazala je srednju pozitivnu povezanost između izraženosti vrijednosti nezavisnosti, tradicije i univerzalizma i nešto nižu pozitivnu povezanost izraženosti vrijednosti moći na relaciji studentica-majka te srednju pozitivnu povezanost vrijednosti hedonizma, postignuća, tradicije, dobrohotnosti i univerzalizma na između studentica-otac. Prema Knafo i Schwartz (2004.) adolescenti u stanjima ostvarenog i zaključenog identiteta više prihvaćaju vrijednosti roditelja, ali, autori navode, samo slaganje vrijednosti između roditelja i adolescenta ne ovisi o stanju identiteta u kojem se nalaze. U literaturi postoje različiti rezultati slaganja vrijednosti između roditelja i djeteta. Primjerice, Barni, Ranieri, Scabini i Rosnati (2011.) su otkrili da prosječna korelacija na PVQ upitniku vrijednosti između majke i kćeri jest r=0.50, a između oca i kćeri r=0.49. Na ovom uzorku dobivene korelacije su niže nego prosječne korelacije dobivene na uzorku Barni i sur. (2011). Također, otkrivene su značajne rodne razlike u slaganju vrijednosti na uzorku Barni i sur. (2011), što potvrđuje kako je odluka da se iz prikupljenog uzorka isključe podaci nekolicine studenata dobra, pošto bi postojala mogućnost da bi interakcija roda iskrivila dobivene rezultate u analizi korelacija vrijednosti roditelja i djeteta.

Nadalje, u radu Albert i Ferring (2012.) utvrđene su korelacije roditelj-dijete u rasponu od r=-0.36 do r=0.77. s prosječnim iznosom korelacije od r=0.41. Korelacije u ovom istraživanju bitno su manje od prosječne korelacije dobivene u uzorku Albert i Ferring (2012.). Nadalje, valja spomenuti kako su sve značajne korelacije između izraženosti vrijednosti roditelja i djeteta dobivene na ovom uzorku pozitivne, dok se u literaturi navodi postojanje negativnih korelacija.

Na Hrvatskom uzorku u radu Bolčević (2017) istraživane su razlike u vrijednostima studenata i njihovih roditelja koristeći PVQ upitnik i analizu varijance. Kod studenata i majki dobivene su značajne razlike između izraženosti vrijednosti postignuća, hedonizma, poticaja i nezavisnosti, a kod studenata i očeva značajne razlike dobivene su između izraženosti vrijednosti hedonizma, poticaja, nezavisnosti, univerzalizma i dobrohotnosti. Rezultati našeg istraživanja samo su djelomično u skladu s rezultatima ovog istraživanja, budući da je utvrđena značajna pozitivna povezanost izraženosti vrijednosti nezavisnosti, a za vrijednosti postignuća, hedonizma i poticaja nisu utvrđene značajne povezanosti. Rezultati povezanosti motivacijskih vrijednosti očeva i studentica sličniji su navedenom istraživanju. U našem istraživanju utvrđene su pozitivne značajne povezanosti između izraženosti važnosti vrijednosti hedonizma, dobrohotnosti i univerzalizma, a na uzorku Bolčević (2017) su dobivene razlike između izraženosti važnosti tih vrijednosti. Povezanosti vrijednosti nezavisnosti i poticaja su također u skladu s rezultatima ovog istraživanja, gdje nisu pronađene značajne povezanosti vrijednosti studenata i očeva. Navedeni rezultati djelomično potvrđuju hipoteze ovog rada pošto su otkrivene značajne povezanosti između određenih motivacijskih vrijednosti studentica i njihovih roditelja

Općenito gledano, rezultati korelacija vrijednosti ovog istraživanja bitno se razlikuju od onih dobivenih u stranoj literaturi, za što postoji nekoliko mogućih objašnjenja. Prvi, glavni razlog kojim bi se mogle objasniti ove razlike jest uzorak, točnije, veličina uzorka. Naime, uzorak ovog istraživanja značajno je manji od onih korištenih u stranoj literaturi, što je vrlo vjerojatno utjecalo na rezultate analize korelacija. Daljnji je razlog specifičnost uzorka. Uzorak ovog istraživanja obuhvaća gotovo isključivo studentice, i to studentice psihologije u kasnijim godinama studija. Prema analizi identiteta opisanoj u ovom istraživanju, veliki dio uzorka studentica je u statusu informirajućeg stila, odnosno ostvarenog identiteta (80%). U drugim radovima otkriven je širi spektar stanja identiteta, koji, kako će se u nastavku raspraviti, utječe barem djelomično na stupanj slaganja vrijednosti roditelja i adolescenata. Dodatni razlog razlika

može se naći i u ciljevima istraživanja i načinu postavljanja pitanja u upitnicima, koji su u drugoj literaturi modificirani za specifična istraživanja. Primjerice Knafo i Schwartz (2003) nisu samo tražili procjenu izraženosti vrijednosti, nego i procjenu važnosti da dijete usvoji određenu vrijednost i dr.). Analize korištene u drugim istraživanjima također se razlikuju od one korištene u ovom istraživanju, te su s obzirom na veličinu uzorka imali pristup kompleksnijim analizama. Konačno, mora se spomenuti i mogući utjecaj kulture. Većina ovih istraživanja provedena je u kulturama u kojima u odnosu na Hrvatsku možda u većoj mjeri prevladava individualizam.

Daljnja analiza fokusirala se na korelacije stila identiteta studentica s njihovim vrijednostima. Analiza je pokazala da difuzno-izbjegavajući stil identiteta negativno korelira s vrijednosti nezavisnosti i pozitivno korelira s vrijednosti moći. Istraživanje Berzonsky i Papini (2014) djelom potvrđuje takve rezultate. Utvrđeno je da su osobe s tim stilom identiteta orijentirane prema vlastitom probitku kroz vrijednost hedonizma i vrijednost moći. Na našem uzorku se također pokazala tendencija ljudi tog stila identiteta vlastitom probitku kroz pozitivnu korelaciju s vrijednosti moći. Nadalje, Berzonsky i Papini (2014) navode kako je difuzno-izbjegavajući identitet povezan s otvorenosti. Ovaj uzorak pokazuje upravo suprotno kroz negativnu korelaciju s vrijednosti nezavisnosti, koja implicira izbjegavanje otvorenosti prema promjeni ljudi s tim stilom identiteta. Daljnja analiza pokazala je kako informirajući stil identiteta pozitivno korelira sa vrijednostima nezavisnosti i univerzalizma. Berzonsky i Papini (2014) u svom radu dobivaju gotovo jednake rezultate. Naglašavaju kako je informirajući stil identiteta povezan sa vrijednostima vlastitog odricanja (kao univerzalizam) i vrijednostima koje cijene otvorenost i slobodu (kao nezavisnost). Konačno, normativni stil identiteta negativno korelira sa vrijednosti poticaja, a pozitivno korelira sa vrijednostima konformizma, sigurnosti i tradicije, slično kao u radu Berzonskog i Papinia (2014). Njihov rad pokazao je kako ljudi s normativnim stilom identiteta teže konformističkim vrijednostima, što je utvrđeno i u našem istraživanju. Nadalje, pokazalo se kako je normativni stil negativno povezan s hedonizmom i vrijednostima vlastitog odricanja. Takav rezultat nije dobiven u našem istraživanju. Umjesto toga, utvrđeno je kako postoji tendencija negativne povezanosti s vrijednosti višeg reda otvorenosti, kroz negativnu korelaciju s vrijednosti poticaja. Navedeni rezultati potvrđuju postavljenu hipotezu ovog rada pošto su povezanosti stilova identiteta i motivacijskih vrijednosti poklapaju s onima navedenima u hipotezi.

Gledano s perspektive vrijednosti više razine, utvrđeno je kako studentice s izraženim difuzno-izbjegavajućim stilom identiteta imaju izraženiju moć kao vrijednost, odnosno cijene vlastiti probitak, a s većom izraženošću ovog stila manje vrednuju nezavisnost, odnosno otvorenost na promjene i vlastito odricanje. Difuzno-izbjegavajući stil, kao ni informirajući stil nisu značajno povezani s vrijednostima zadržavanja tradicionalnih u ovom istraživanju. Studentice s izraženim informirajućim stilom identiteta vrednuju nezavisnost, odnosno cijene vrijednosti vlastitog odricanja i otvorenosti prema promjenama. Konačno, istraživanjem je utvrđeno kako osobe s normativnom stilom identiteta više vrednuju vrijednosti zadržavanja tradicionalnih odnosa, a poticaj, odnosno otvorenost za promjene su negativno povezane s ovim stilom. U praktičnom smislu, ovakvi rezultati imaju mogućnost pomoći psihologu i srodnim stručnjacima shvatiti vrijednosti koje osoba vrednuje ovisno o njihovom stilu identiteta.

Prednosti i ograničenja istraživanja

Glavna prednost ovog istraživanja jest skale koje su korištene u njemu. Schwartzov PVQ i model vrijednosti potvrđen je i potvrđivan međukulturalno kroz mnoga istraživanja (Schwartz 1992, 1994; Ferić 2007). Njegov model vrijednosti se uzima kao glavni model u istraživanju vrijednosti i drugih relevantnih varijabli (Knafo i Schwartz, 2004). Model je potvrđen valjanim u Hrvatskoj (Ferić, 2007) te postoji prijevod upitnika na Hrvatski jezik koji je validiran, dok sama originalna verzija ima dobre metrijske karakteristike. Upitnik ISI-5 Brezonskog i suradnika (2013) nova je verzija upitnika koji se koristi u određivanju stila identiteta. Također je validiran upitnik sa dobrim metrijskim karakteristikama, koji se primjenjuje u većini istraživanja koje koriste stil identiteta kao varijablu. Na žalost nije postojala verzija upitnika na Hrvatskom jeziku te je on preveden od strane istraživača. Daljnja prednost ovog istraživanja jest rijetkost obrađivanja teme vrijednosti i njene povezanosti. Rezultati ovog istraživanja trebali bi biti relevantni i iskoristivi za daljnja istraživanja. Baza podataka korištena u ovom istraživanju mogla bi se koristiti u daljnjim istraživanjima, a korištenje baze uključivalo bi i skalu roditeljstva koja u ovom istraživanju nije iskorištena.

Glavni nedostaci ovog istraživanja su uzorak i osipanje. Uzorak je biran prigodnim postupkom, odabirom studenata psihologije koji su lako dostupni. Problemi kod takvog biranja uzorka su mnogobrojni. Prvi je problem rodna pristranost uzorka; većina studenata psihologije su žene, a rodne razlike u socijalizaciji vrijednosti postoje i diskutirane su ranije. Iz tog razloga, svi studenti isključeni iz istraživanja. Mogućnost generalizacije istraživanja izrazito je malena, pošto je uzorak tako uzak i specifičan. Konačni problem uzorka jest njegova veličina. Uzorak je izuzetno malen, što je dovelo do toga da na ovom istraživanju nije bilo moguće provoditi složenije analize.

Drugi problem istraživanja je problem osipanja uzorka radi načina provedbe istraživanja. Sudionici su dobili komplet upitnika, jedan koji su ispunjavali na licu mjesta i upitnike u kuvertama koje su nosili roditeljima. Samim time je uzorkovanje ograničeno na studente koji imaju pristup roditeljima, a javio se i problem osipanja pri vraćanju kuverata. Zbog raznolikih razloga, studenti nisu mogli ili htjeli vratiti kuverte s podatcima roditelja. Važno je naglasiti kako je osipanje u ovom istraživanju izuzetno visoko, iznad 60%. Takvo osipanje bitno utječe na valjanost provedenih analiza, te se rezultate ovog istraživanja treba uzeti kao smjernice za buduća, opsežnija istraživanja. Način mjerenja u ovom istraživanju nije bio idealan za podatke koje se trebalo prikupiti, pošto je zahtijevao od sudionika mnogo veći posao od standardnog papir-olovka istraživanja. U prijedlozima za buduća istraživanja navedeni su načini kako bi se smanjio potrebno vrijeme utrošeno na istraživanje od strane sudionika.

Prijedlozi za buduća istraživanja

Istraživanje ima nekoliko problema vezanih za uzorkovanje, samim prikupljanjem podataka i analizama. Najjednostavniji način poboljšanja bio bi proširiti uzorak na veći broj studenata, idealno sa više fakulteta i\ili visokih učilišta. Bilo bi zanimljivo uključiti i mlade zaposlene sudionike iste dobi. Također, valja istražiti razlike među studentima koji žive s roditeljima od onih koje žive sami, kako bi se ustanovilo postojanje razlika između tih dviju populacija. Probabilistički uzorak za ovakvo istraživanje gotovo vrlo je teško ostvariv.

Drugi problem koji treba riješiti jest problem prikupljanja podataka. Metoda papir-olovka se pokazala lošom, s visokom razinom osipanja koja značajno umanjuje uzorak i valjanost analiza na njemu. Nadalje, na uzorku širem od samo studenata psihologije, ovakva metoda s kuvertama pokazala se izuzetno nespretnom, s puno logističkih problema. Jedan od načina smanjenja osipanja je ponuda nagrada studentima koji pristanu na istraživanje, kako bi se kuverte vratile i uzorkovanje bilo uspješnije. Druga metoda jest digitalizirati čitav proces prikupljanja podataka. Studentu bi se dala šifra s kojom bi pristupali istraživanju, primjerice, na web-stranici zatim istom šifrom pristupaju i njihovi roditelji.

Zaključak

Istraživanje je provedeno na uzorku studentica Hrvatskih studija kako bi se ispitala povezanost deset osnovnih motivacijskih vrijednosti roditelja i njihove odrasle djece, kao i povezanost tri stila identiteta studenata s njihovim motivacijskim vrijednostima. Time bi se utvrdilo može li se identitet smatrati odrednicom slaganja životnih vrijednosti roditelja i odraslog djeteta, odnosno povezanosti između motivacijskih vrijednosti roditelja i studentica.

Utvrđena je pozitivna značajna pozitivna povezanost između vrijednosti nezavisnosti, moći, tradicije i univerzalizma između studentica i njihovih majki te značajna pozitivna povezanost između vrijednosti hedonizma, postignuća, tradicije, dobrohotnosti i univerzalizma između studentica i očeva.

Utvrđena je negativna povezanost difuzno-izbjegavajućeg stila identiteta s vrijednosti nezavisnosti i pozitivna povezanost vrijednosti moći s navedenim stilom identiteta. Utvrđena je pozitivna povezanost informirajućeg stila identiteta s vrijednosti nezavisnosti i s vrijednosti univerzalizma. Konačno, utvrđena je negativna povezanost normativnog stila identiteta studentica s vrijednosti poticaja te pozitivna povezanost normativnog stila identiteta s vrijednostima sigurnosti, konformizma i tradicije. Također je utvrđena negativna povezanost normativnog stila identiteta studentica s vrijednosti nezavisnosti majke i pozitivna povezanost ovog stila s majčinom vrijednosti tradicije.

Ovakvi rezultati djelomično potvrđuju naša očekivanja i djelomično se slažu s već postojećom literaturom te ukazuju kako je identitet moguća odrednica povezanosti motivacijskih vrijednosti roditelja i njihove odrasle djece.

Popis literature

Albert, I., & Ferring, D. (2012). Intergenerational Value Transmission within the Family and the Role of Emotional Relationship Quality. *Familiy Science, 3*(1), 4-12.

Bardi, A., & Schwartz, S. H. (2003). Values and Behavior: Strength and Structure of Relations. *Personality and Social Psychology, 29*(10), 1207-1220.

Barni, D., Ranieri, S., Scabini, E., & Rosnati, R. (2011). Value transmission in the family do adolescents accept the values their parents want to transmit? *Journal of Moral Education, 40*(1), 105-121.

Berzonsky, M. D., & Papini, D. R. (2014). Identity Processing Styles and Value Orientations: The Mediational Role of Self-Regulation and Identity Commitment. *Identity: An International Journal of Theory and Research, 14*, 96-112.

Berzonsky, M. D., Soenens, B., Luyckx, K., Smits, I., Papini, D. R., & Goossens, L. (2013). Development and Validation of the Revised Identity Style Inventory (ISI-5): Factor Structure, Reliability, and Validity. *Psychological Assessment, 25*(3), 893-904.

Bosma, H. (1985). *Identity development in adolescents: Coping with commitments.* The Netherlands: University of Groningen.

Družinec, V. (2016). Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik, 65*(3), 475-488.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society.* New York: Norton.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis.* New York: Norton.

Ferić, I. (2005). Univerzalnost sadržaja i strukture vrijednosti: podaci iz Hrvatske. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, 16*(2), 3-26.

Headey, B., Muffles, R., & Wagner, G. (2014). Parents Transmit Happiness Along with Associated Values and Behaviors to Their Children: A Lifelong Happiness Dividend. *116*(3), 909-933.

Helsen, M., Vollebergh, W., & Meeus, W. (1999). Psychosocial problems in adolescence: their correlates with attachment to parents and peers and identity. *Tjdschrift voor de Psychologie, 54*, 256-275.

Kluckhohn, C. (1951). *Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification.* Cambridge: Harvard University Press.

Knafo, A., & Schwartz, S. H. (2003). Parenting and Adolescents' Accuracy in Perceiving Parental Values. *Child Development, 74*(2), 295-611.

Knafo, A., & Schwartz, S. H. (2004). Identity formation and parent–child value congruence in adolescence. *British Journal of Developmental Psychology, 22*(1), 439-458.

Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J. E. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: A meta-analysis. *Journal of Adolescence, 33*, 683-698.

Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija Adolescencije.* Jastrebarsko: Naklada Slap.

Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., & Beyers, W. (2006). Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation. *29*(1), 361-378.

Luyckx, K., Schwartz, S. J., Berzonsky, M. D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., & Goossens, L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality, 42*, 58-82.

Marcia, J. E. (1966). Development and Validation of Ego-Identity status. *Journal ol Personality and Social Psychology, 3*(5), 551-558.

Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. *Journal of Youth and Adolescence, 25*, 569-598.

Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M., & Vollebergh, W. (1999). Patterns of Adolescent Identity Development: Review of Literature and Longitudinal Analysis. *Developmental Review, 19*, 419-461.

Meeus, W., Oosterwegel, A., & Vollebergh, W. (2002). Parental and peer attachment and identity development in adolescence. *Journal of Adolescence, 25*, 93-106.

Quintana, S., & Lapsley, D. (1987). Adolescent attachment and ego identity: a structural equations approach to the continuity of adaptation. *Journal of Adolescent Research, 2*, 393-409.

Rokeach, M. (1973). *The nature of Human Values.* New York: Free Press.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Social Psychology, 25*(1), 1-65.

Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? *50*(4), 19-45.

Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture, 2*(1), 11-31.

Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward A Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*(3), 550-562.

Schwartz, S. H., Melech, G., Lehman, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, V. (2001). Extending the Cross-Cultural Validity of the Theory of Basic Human Values with a Different Method of Measurment. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 32*, 519-542.

Tam, K.-P., Lee, S.-L., Kim, Y.-H., Li, Y., & Chao, M. M. (2012). Intersubjective Model of Value Transmission: Parents Using Perceived Norms as Reference When Socializing. *Personality and Social Psychology Bulletin, 38*(8), 1041-1052.

Wan, C., Chiu, C.-Y., Tam, K.-P., Lee, S.-L., Lau, I. Y.-M., & Peng, S. (2007). Perceived Cultural Importance and Actual Self-Importance of Values in Cultural Identification. *Journal of Personality and Social Psychology,, 92*(2), 337-354.